

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ОБСЯГІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОСЛУГ: ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ

© 2017 ПАНАСЕНКО І. В.

УДК 338.46

Панасенко І. В. Статистична оцінка обсягів реалізації послуг: диференціація та фактори впливу

Метою статті є дослідження обсягів реалізації послуг, у тому числі населенню, та оцінці факторів впливу, які їх обумовлюють. Проаналізовано сучасні тенденції розвитку сфери послуг, обґрунтовано її ключову роль у економічному розвитку держави. Проведено комплексне статистичне дослідження обсягів реалізованих послуг в Україні у 2016 р. – усього та за видами економічної діяльності. Виявлена залежність між обсягами послуг, реалізованих населенню, та середньодушовими доходами домогосподарств в Україні. Проведено дослідження регіональної диференціації обсягів реалізованих послуг. Установлено, що близько 40% обсягу реалізованих послуг у 2016 р. припадало на м. Київ. Економічно розвинені регіони країни надають здебільшого послуги підприємствам, установам, організаціям, а в регіонах аграрного спрямування з порівняно невеликою чисельністю населення переважають побутові послуги. Обґрунтовано необхідність підвищення рівня добробуту населення, як ключового споживача послуг, з метою розширення асортименту послуг, зростання попиту на них, підвищення ефективності функціонування підприємств сфери послуг.

Ключові слова: послуги, сфера послуг, обсяг реалізованих послуг, споживання послуг.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Формул.:** 2. **Бібл.:** 14.

Панасенко Інна Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: panasenko1611@gmail.com

УДК 338.46

UDC 338.46

Панасенко И. В. Статистическая оценка объемов реализации услуг: дифференциация и факторы воздействия

Целью статьи является исследование объемов реализации услуг, в том числе населению, и оценка факторов, которые их обуславливают. Проанализированы современные тенденции развития сферы услуг, обоснована её ключевая роль в экономическом развитии государства. Проведено комплексное статистическое исследование объемов реализованных услуг в Украине в 2016 г. – всего и по видам экономической деятельности. Выявлена зависимость между объемами услуг, реализованных населению, и среднедушевыми доходами домохозяйств в Украине. Проведено исследование региональной дифференциации объемов реализованных услуг. Установлено, что около 40% объема реализованных услуг в 2016 приходилось на г. Киев. Экономически развитые регионы страны предоставляют в основном услуги предприятиям, учреждениям, организациям, а в регионах аграрного направления со сравнительно небольшой численностью населения преобладают бытовые услуги. Обоснована необходимость повышения уровня благосостояния населения, как ключевого потребителя услуг, с целью расширения ассортимента услуг, роста спроса на них, повышения эффективности функционирования предприятий сферы услуг.

Ключевые слова: услуги, сфера услуг, объем реализованных услуг, потребление услуг.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Формул.:** 2. **Библ.:** 14.

Панасенко Инна Викторовна – кандидат экономических наук, доцент кафедры статистики, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03057, Украина)

E-mail: panasenko1611@gmail.com

Panasenko I. V. The Statistical Assessment of Service Delivery: Differentiation and Impact Factors

The article is aimed at studying the extent to which services are being implemented, including in terms of population, and assessing the underlying factors. The current tendencies in the services sector have been analyzed and its key role in the economic development of the State has been substantiated. A comprehensive statistical study of the volumes of services implemented in Ukraine in 2016 (total and by economic activities) has been carried out. A correlation between the volume of services sold to the population and the per capita income of households in Ukraine has been identified. A study on regional differentiation in the volume of services implemented was carried out. It has been found that about 40 per cent of the services sold in 2016 was accounted for Kyiv. The economically developed regions of country provide mainly services to enterprises, institutions and organizations, while in the mostly agricultural regions with relatively small population, the household services predominate. The need to improve the well-being of the population as the most important consumer of services has been substantiated, with a view to expanding the range of services, increasing demand for them and improving the efficiency of performance of enterprises in the services sector.

Keywords: services, services sector, services delivered, consumption of services.

Fig.: 1. **Tbl.:** 3. **Formulae:** 2. **Bibl.:** 14.

Panasenko Inna V. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Statistics, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: panasenko1611@gmail.com

В умовах ринкової економіки проявляється одна з головних закономірностей суспільного розвитку – випереджальне зростання сфери послуг порівняно з іншими галузями й видами економічної діяльності. Сучасний стан розвитку називають інформаційним суспільством, «сервісною економікою», що вказує на підвищення ролі сфери послуг у розвитку економіки. Це знаходить вираження у збільшенні частки трудових, матеріальних, фінансових ресурсів, що використовуються та виробляються в цій сфері. Тут спостерігається збільшення зайнятості, підвищення технічної озброєності праці, впровадження більш досконалих технологій, високий рівень адаптації до вимог клієнта тощо. Сфера

послуг в Україні характеризується прискоренням темпів зростання показників виробництва/реалізації послуг, збільшенням числа зайнятих у цій сфері, зростанням інтересів інвесторів до підприємств сфери. Водночас сфера послуг в Україні характеризується наявністю великих резервів щодо розширення її видової структури, збільшення обсягів реалізації послуг, підвищення ефективності функціонування приватних підприємств, що надають послуги, і т. п. Сфера послуг – сектор економіки, який є орієнтованим на споживача своєї продукції. Як відомо з економічної сутності послуг, їх неможливо накопичувати на складах або виробляти наперед, бо споживання збігається з виробництвом. Населення є

ключовим споживачем послуг, особливо для виробників – малих приватних підприємств, які у своїй діяльності орієнтуються на запити та інтереси населення.

Вивченню особливостей функціонування сучасної сфери послуг присвячена достатня кількість праць вітчизняних і зарубіжних учених. Економічне визначення послуг, аналіз її особливостей висвітлюють праці Моргулець О. [1], Сидорової А. [2]. Дослідження особливостей функціонування сфери послуг, проблеми співвідношення попиту/пропозиції на ринку послуг проведено у працях Іванова М. [3], Решетняк О. [4]. Оцінку сучасного ринку послуг в Україні та особливостей надання різних видів послуг наведено у працях Куценко В. [5], Пойта І. [6] тощо.

Мета статті полягає в дослідженні обсягів реалізації послуг, у тому числі населенню, та оцінці факторів впливу, які їх обумовлюють.

Сфера послуг в Україні представлена підприємствами та їх відокремленими структурними підрозділами, які займаються виробництвом/наданням послуг. Послуги споживаються як окремий продукт (житлово-комунальні, побутові, послуги освіти тощо), так і у процесі виробництва (під час виробництва товарів споживаються послуги з освітлення, водопостачання, транспортування й т. п.). Основним орієнтиром у виробництві послуг, безумовно, є споживач. Задля підвищення своєї ефективності підприємства сфери послуг мають не тільки стежити за високою якістю наданих послуг, а й акцентувати увагу на задоволенні потреб споживачів (населення, підприємств та організацій тощо), тобто орієнтуватися на клієнта, його запити та вподобання [7]. За своєю сутністю послуги є більш чутливими до інновацій та нововведень, ніж товари. Підприємства сфери послуг є більш гнучкими під час задоволення потреб споживачів, бо орієнтуються на споживача і, як результат, отримують збільшення обсягів вироблених послуг і виручки від реалізації при впровадженні новітніх видів послуг, розширенні асортименту додаткових послуг тощо.

Одним із ключових показників діяльності сфери послуг є обсяг реалізованих послуг. За визначенням Держстату, – це вартість ринкових послуг (включаючи податок на додану вартість), виконаних і наданих за межі підприємства (включаючи послуги за бартерним контрактом), визначена на підставі документів, призначених для розрахунків із покупцями (замовниками) незалежно від надходження платежів [8]. У 2016 р. обсяг реалізованих послуг підприємствами сфери нефінансових послуг в Україні склав 542,4 млрд грн (рис. 1). Аналіз складу показав, що майже половина припадає на послуги транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – 46,8%; значна питома вага належить послугам з інформації та телекомунікації – 19,2% і послугам з професійної, наукової та технічної діяльності – 10,2% від загального обсягу реалізації.

Дослідження обсягу реалізованих послуг за каналами надання показує, що безпосередньо населення споживало 23% (або 124 млрд грн) загального обсягу реалізованих послуг у 2016 р. У складі послуг, реалізо-

ваних населенню, очікувано переважали найбільш розповсюджені види: послуги освіти – 93%, послуги з тимчасового розміщення й організації харчування – 72,6%, послуги з охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – 74% тощо.

Слід зазначити, що наведені обсяги реалізованих послуг населенню є дещо заниженими, бо обсяг реалізованих послуг визначається лише за підприємствами (юридичними особами або їх відокремленими підрозділами), основним видом економічної діяльності яких є надання послуг (крім фінансових). Тобто, обсяги послуг, які надані фізичними особами – підприємцями (а у сфері побутового обслуговування – перукарні, ремонт автомобілів, побутової техніки тощо – такими є переважна більшість) не враховуються в загальних обсягах реалізації послуг. Така інформація відображається у звітності, якою охоплені фізичні особи – підприємці (як, правило, форма звітності 1-підприємництво). Так, наприклад, у 2015 р. у загальному обсязі реалізованих послуг надані фізичними особами – підприємцями послуги склали 16% [9]. Можна стверджувати, що дійсний показник послуг, реалізованих населенню у 2016 р., складає не менше 30–35%.

Це є логічною закономірністю функціонування ринкової економіки. Адже видова структура послуг є нестаююю та характеризується практично постійною зміною – виникають нові, інноваційні види послуг (будь то послуги особистого тренера, дієтолога чи послуги з планування та організації конференцій, зустрічей тощо), деякі види послуг перестають надаватися через їх непотрібність або надаються у значно скорочених обсягах (наприклад, обслуговування ліній телефонних мереж стаціонарних телефонів). І саме приватні підприємці, малі підприємства у сфері послуг є більш мобільними в наданні таких послуг, їх реакція на попит споживачів є більш швидкою. Споживачами таких послуг найчастіше виступає саме населення, а не підприємства. Відповідно, структура споживачів, їх місце розселення (місто/село), вік, стать та інші соціально-демографічні характеристики обумовлюють обсяги виробництва послуг і здійснюють безпосередній вплив на формування сучасної сфери послуг.

Окрім внутрішніх чинників, що обумовлюють прибуткову роботу підприємств сфери послуг, зовнішні чинники також формують сферу послуг. Серед таких – чинна законодавча база, податкова політика держави, існування та застосування на практиці важелів підтримки малого підприємництва та, безумовно, рівень життя населення – як ключового споживача послуг. Рівень життя населення – категорія, яка не може бути охарактеризована лише одним показником, проте одним із основних є рівень матеріального добробуту. Без сумніву, споживання послуг населенням залежить від рівня його доходів, ресурсів.

Дослідження споживання послуг домогосподарствами України свідчить, що у 2015 р. загальні середньомісячні грошові витрати на послуги в розрахунку на 1 домогосподарство в цілому по Україні склали всього 663,62 грн, або 16,2% від загальної суми витрат (табл. 1).

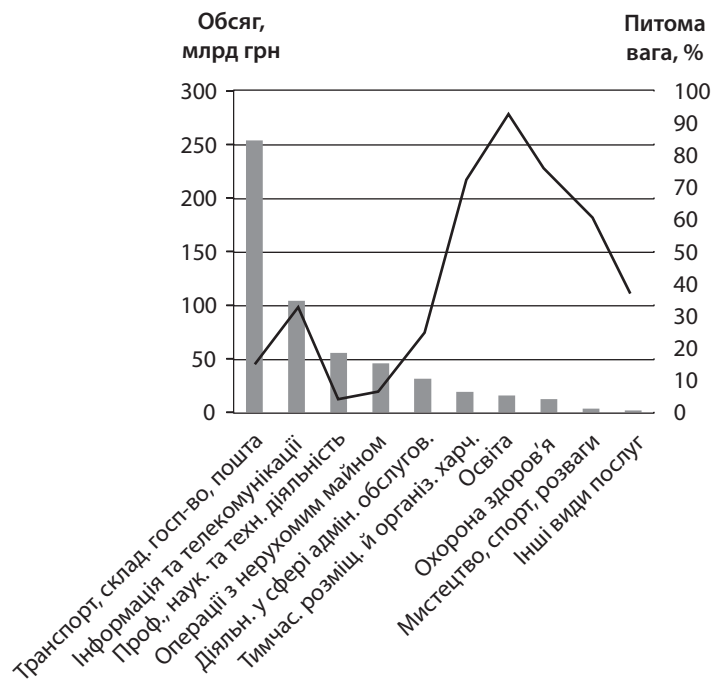

Рис. 1. Обсяг реалізованих послуг та питома вага їх реалізації населенню у 2016 р.

Джерело: складено за [8].

Таблиця 1

Грошові витрати домогосподарств на оплату послуг залежно від розміру середньодушових еквівалентних грошових доходів за 2015 р.

Групи домогосподарств за розміром середньодушового еквівалентного грошового доходу, грн	Споживчі середньомісячні грошові витрати у розрахунку на 1 домогосподарство, грн		Частка витрат на оплату послуг, %
	Усього	На оплату послуг	
до 480,0	1686,11	94,13	5,6
480,1–840,0	2174,53	227,55	10,5
840,1–1200,0	2973,31	369,11	12,4
1200,1–1560,0	3016,98	365,35	12,1
1560,1–1920,0	3541,31	462,19	13,1
1920,1–2280,0	3811,83	555,57	14,6
2280,1–2640,0	4523,30	718,95	15,9
2640,1–3000,0	4929,66	893,74	18,1
3000,1–3360,0	5271,67	1001,59	19,0
3360,1–3720,0	5492,84	1026,49	18,7
понад 3720,0	6567,66	1606,24	24,5
За всіма домогосподарствами	4086,20	663,62	16,2

Джерело: складено за [10].

Аналіз частки витрат на оплату послуг залежно від суми доходів свідчить, що зі збільшення суми доходу відповідно зростала частка витрат на послуги у 2015 р. Максимальне значення було притаманне для групи домогосподарств з доходами понад 3720 грн у розрахунку на 1 особу. Загальна частка витрат на послуги (16,2%) є значно меншою за оптимальний розподіл витрат домогосподарств, який базується на науково обґрунтованих нормах споживання. А саме, частка витрат на споживання послуг у структурі раціонального

бюджету має бути не більше 23% [11]. Відповідно, більшість домогосподарств України споживають послуги в мінімальних обсягах, не дозволяючи собі ніяких зайвих витрат, обмежуються споживанням життєво необхідних послуг, наприклад, житлово-комунальних, послуг транспорту та зв'язку і т. п.

Оцінка витрат домогосподарств за видами послуг свідчить, що витрати домогосподарств за такими статтями, як охорона здоров'я, освіта, відпочинок, культура є вкрай незначними для домогосподарств з найнижчим

рівнем доходів (до 480 грн/особу) – коливаються у діапазоні 5–23 грн/домогосподарство в місяць. Проте витрати на житлово-комунальні послуги складають найбільшу питому вагу в усіх витратах на споживання послуг у 2015 р. (змінюються у межах 168–716 грн/домогосподарство в місяць). Збільшення витрат на оплату послуг за статтею «Відпочинок, культура, готелі та ресторани» більше, ніж у 2 рази притаманне лише для групи домогосподарств з рівнем доходів понад 3720 грн у середньому на 1 особу – 446 грн. Простежується непропорційність витрат на різні види послуг зі збільшенням доходів. Так, якщо витрати на послуги житлово-комунального господарства у крайніх групах домогосподарств за рівнем доходів відрізняються у 4,3 разу, то витрати на послуги освіти – у 62 рази, а на послуги з охорони здоров'я – у 31 раз тощо. Це підтверджує той факт, що рівень споживання послуг у домогосподарств з найнижчим рівнем доходів є вкрай низький і переходить за нижню межу вартості життя, за якою починається злиденність.

З метою виміру впливу рівня доходів на рівень споживання послуг домогосподарствами України було розраховано ланцюгові коефіцієнти еластичності для домогосподарств, що згруповані за розміром середньодушового еквівалентного грошового доходу у 2015 р. (табл. 2).

При цьому було використано класичну формулу коефіцієнта еластичності, яка дозволяє зробити висновок про зміну результативної ознаки (рівня спожитих послуг населенням) залежно від зміни факторної (доходів населення/домогосподарств) у відсотковому вираженні [12]:

$$K_{el} = \frac{y_1 - y_0}{y_0} : \frac{x_1 - x_0}{x_0} = \frac{\Delta y}{y_0} : \frac{\Delta x}{x_0}, \quad (1)$$

де y – результативна ознака в поточному та базисному періодах (витрати на товар/послугу); x – факторна ознака в поточному та базисному періодах (дохід, ціни тощо).

Розрахунки свідчать, що всі групи домогосподарств характеризуються додатною еластичністю, тобто зі збільшенням рівня доходів зростає рівень споживання послуг, а відповідно, витрати на їх оплату та питома вага таких витрат у загальному обсязі. Збільшення рівня доходів домогосподарств обумовлює зростання витрат на такі види послуг, як охорона здоров'я, відпочинок, відвідування ресторанів, закладів культури тощо.

Від'ємна еластичність притаманна лише одній групі – з рівнем доходів домогосподарств 1200–1560 грн/особу в місяць. Зі зростанням доходів на 1% витрати на оплату послуг зменшуються на 0,2%, що свідчить про другорядність споживання послуг для домогосподарств з такими доходами. У 2015 р. величина прожиткового мінімуму коливалася від 1218 грн/особу до 1378 грн/особу. Споживання товарів продовольчої групи безумовно переважають у витратах домогосподарств з такими доходами, а споживання й оплата послуг здійснюється у другорядному порядку, що й пояснює від'ємне значення коефіцієнта еластичності та говорить про те, що населення з невисокими доходами свідомо позбавляє себе певних видів послуг через неможливість їх оплати.

Також у роботі визначено середній коефіцієнт еластичності на основі розрахунку середньої арифметичної зваженої [13; 14]:

$$\bar{K}_{el} = \frac{\sum K_i^{el} d_i}{\sum d_i}, \quad (2)$$

де \bar{K}_{el} – середній коефіцієнт еластичності за досліджуваними групами; K_i^{el} – ланцюговий коефіцієнт еластичності для i -тої групи сукупності об'єктів (регіонів, областей, груп населення/домогосподарств за доходами/витратами і т. ін.).

Встановлено, що середній коефіцієнт еластичності у 2015 р. склав 0,36%. Таким чином, збільшення доходів домогосподарств на 1% у 2015 р. обумовлювало зростан-

Таблиця 2

Коефіцієнти еластичності залежності витрат на послуги від величини доходів домогосподарств по Україні за 2015 р.

Групи домогосподарств за розміром середньодушового еквівалентного грошового доходу, грн	Частка домогосподарств, у % до підсумку	Витрати на оплату послуг (у розрахунку на 1 домогосподарство), грн/міс.	Ланцюговий коефіцієнт еластичності, %
до 480,0	0,15	94,13	-
480,1–840,0	2,13	227,55	0,70
840,1–1200,0	6,06	369,11	2,39
1200,1–1560,0	17,68	365,35	-0,20
1560,1–1920,0	19,15	462,19	5,41
1920,1–2280,0	16,42	555,57	4,13
2280,1–2640,0	12,36	718,95	5,27
2640,1–3000,0	8,41	893,74	3,79
3000,1–3360,0	5,54	1001,59	1,62
3360,1–3720,0	3,78	1026,49	0,24
понад 3720,0	8,31	1606,24	13,16
Разом	100,00	663,62	36,52

Джерело: складено за [10].

ня рівня споживання, а відповідно, й оплати послуг на 0,36% у середньому за всіма групами домогосподарств.

Оцінка регіональної диференціації споживання послуг населення свідчить, що існують певні відмінності споживання – як у величині загального обсягу виробництва/реалізації, так і за споживачами наданих послуг (табл. 3).

сили за кордон тощо. Для цих регіонів притаманні побутові послуги населенню, транспортні послуги, послуги освіти тощо, тому і частка послуг, реалізованих населенню, у загальному обсязі сягає 34,3%. Регіони 3 та 4 групи характеризуються більш високим економічним потенціалом, локалізацією промислових, торгівельних і транспортних підприємств (аеропорти, морські порти, великі

Таблиця 3

Обсяги реалізованих послуг за регіонами України у 2016 р.

№ з/п	Групи регіонів за обсягами реалізованих послуг, млрд грн	Регіон/Область	Середній обсяг реалізованих послуг, млрд грн	Частка послуг, реалізованих населенню, %
1	2,7–7,7	Черкаська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Херсонська, Закарпатська, Волинська, Житомирська, Хмельницька, Сумська, Рівненська, Чернігівська, Тернопільська, Луганська, Чернівецька	4,7	34,3
2	7,7–17,8	Вінницька, Полтавська, Запорізька, Миколаївська, Донецька	11,7	26,6
3	17,8–33,0	Київська, Харківська	22,3	27,2
4	33,0–53,2	Львівська, Дніпропетровська, Одеська	44,4	19,3

Джерело: складено за [8].

Максимальний обсяг реалізованих послуг за підсумками 2016 р. був притаманний м. Київ – 194 млрд грн, що складає близько 40% від загального обсягу реалізованих послуг в Україні у 2016 р. Така ситуація пояснюється багатьма чинниками – це столиця і, безумовно, тут обертаються найбільші обсяги інвестиційного капіталу та зареєстровано найбільше число інноваційних підприємств з надання ексклюзивних послуг, якими не користується широке коло споживачів; у м. Київ зареєстрована більшість підприємств сфери послуг, які здійснюють їх експорт, проте територіально розташованих у інших регіонах України тощо. Мінімальний обсяг реалізованих послуг у 2016 р. належав Чернівецькій області та склав всього 2,7 млрд грн. Через існуючу значну диференціацію в обсягах реалізації послуг під час розподілу регіонів України за групами м. Київ було виключено з аналізу.

Результати розподілу свідчать, що найбільші обсяги реалізованих послуг зосереджено у Львівській, Дніпропетровській та Одеській областях – загалом 133,3 млрд грн, що складає 26,7% загального обсягу реалізованих послуг в Україні у 2016 р. Найменші обсяги реалізованих послуг були зосереджені в 14 областях, які потрапили в 1 групу, і загалом склали 66,7 млрд грн, або лише 13%.

Аналіз обсягів реалізованих послуг населенню за групами регіонів свідчить, що простежується тенденція зменшення частки реалізованих послуг населення з 34,3% до 19,3% (див. табл. 3). Така ситуація пояснюється соціально-економічною спрямованістю регіонів України. Области, що потрапили в 1 та 2 групи, характеризуються аграрною спрямованістю, невеликою численністю населення всього і зайнятого населення, відтоком робочої

залізничні вузли тощо) і, відповідно, питома вага послуг, реалізованих населенню, є дещо меншою (19,3%).

ВИСНОВКИ

Розвиток сучасної сфери послуг є одним із ключових факторів загальноекономічного зростання в Україні. Без формування розвинутої сфери послуг розбудова ринкової економіки неможлива. Для сучасної сфери послуг в Україні характерні: динамічний розвиток за наявності великих резервів щодо розширення видової структури послуг, нарощування обсягів реалізації послуг; ефективне функціонування малих приватних підприємств у структурі сфери послуг. Задля підвищення ефективності функціонування сфери послуг її підприємства мають бути спрямовані на задоволення потреб споживача, реагувати на зміну попиту та надавати нові види послуг, у яких зацікавлений споживач. Безумовним фактором впливу на формування та розвиток сфери послуг є добробут населення як одного з ключових споживачів. Підвищення рівня життя населення в державі, зменшення диспропорцій у доходах населення, подолання проблеми знедоленості буде сприяти підвищенню попиту на послуги й, відповідно, розвитку сфери послуг. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Моргулець О. Б.** Розвиток сучасного понятійно-категоріального апарату теорії послуг. Сталий розвиток економіки. 2013. № 5. С. 34–42. URL: <http://er.knutd.com.ua/handle/123456789/2932>
2. **Сидорова А. В., Панасенко І. В.** Структурні трансформації в сфері послуг // Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія/О. І. Амоша,

С. С. Аптекар, М. Г. Білопольський, С. І. Юрій та ін. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. С. 399–406.

3. Іванов Н. Н. Управление сферой услуг: инфраструктурный подход: монография. СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2001. 143 с.

4. Решетняк О. Сучасні методи управління підприємством сфери послуг. Харків: Фактор, 2008. 54 с.

5. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): монографія. Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект – Поліграф», 2008. 818 с.

6. Пойта І. О. Перспективи розвитку ринку послуг в сучасних умовах розвитку економіки. *Наукові праці НУХТ*. 2013. Вип. 49. С. 157–161.

7. Моргулець О. Б. Клієнтоорієнтована модель сервіс-менеджменту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Економічні науки. 2014. Вип. 9, Ч. 4. С. 111–115.

8. Діяльність підприємств сфери нефінансових послуг у 4 кварталі 2016 р. // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

9. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2015 році // Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2015 році: стат. збірник/відп. за вип. І. І. Осипова. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm

11. Удотова Л. Ф. Соціальна статистика: підручник. Київ: КНЕУ, 2002. 376 с.

12. Маршалл А. Принципы экономической науки. М.: Прогресс, 2003. 594 с.

13. Рождественська Л. Г. Статистика ринку товарів та послуг: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 419 с.

14. Robertson C., McCloskey M. *Business Statistics, A Multimedia Guide to Concepts and Applications*. London: Arnold, 2002. 512 p.

REFERENCES

"Dialnist pidpriemstv sfery nefinansovykh posluh u 4 kvartali 2016 r." [Activities of non-financial services enterprises in the 4th quarter of 2016]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ivanov, N. N. *Upravleniye sfery uslug: infrastruktorny podkhod* [Management of services: infrastructure approach]. St. Petersburg: Izd-vo SPbGUEF, 2001.

Kutsenko, V. I. *Sotsialna sfera: realnist i kontury maibutnyoho (pytannia teorii i praktyky)* [Social sphere: the reality and contours of the future (questions of theory and practice)]. Nizhyn: Vyd-vo «Aspekt - Polihraf», 2008.

Morhulets, O. B. "Kliientoorientovana model servis-menedzhmentu" [Client-oriented model of service management]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Ser.: Ekonomichni nauky. Vol. 4, no. 9 (2014): 111-115.

Morhulets, O. B. "Rozvytok suchasnoho poniatiino-katehori-alnogo aparatu teorii posluh" [Development of the modern conceptual-categorical apparatus of the theory of services]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*. 2013. <http://er.knutd.com.ua/handle/123456789/2932>

Marshall, A. *Printsipy ekonomicheskoy nauki* [Principles of economic science]. Moscow: Progress, 2003.

"Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) subiektiv hospodariuvannya za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2015 rotsi" [Volume of sales (goods, services) of economic entities by types of economic activity in 2015]. *Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy*. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Poita, I. O. "Perspektyvy rozvytku rynku posluh v suchasnykh umovakh rozvytku ekonomiky" [Prospects for the development of the services market in the current conditions of economic development]. *Naukovi pratsi NUKhT*, no. 49 (2013): 157-161.

Reshetniak, O. *Suchasni metody upravlinnia pidpriemstvom sfery posluh* [Modern methods of management of the enterprise sphere of services]. Kharkiv: Faktor, 2008.

Rozhdiestvenska, L. H. *Statystyka rynku tovariv ta posluh* [Statistics of the market of goods and services]. Kyiv: KNEU, 2005.

Robertson, C., and McCloskey, M. *Business Statistics, A Multimedia Guide to Concepts and Applications*. London: Arnold, 2002.

Sydorova, A. V., and Panasenko, I. V. "Strukturni transformatsii v sfery posluh" [Structural transformations in the service sector]. In *Strukturni reformy ekonomiky: svitovy dosvid, instytuty, stratehii dlia Ukrainy*, 399-406. Ternopil: Ekonomichna dumka TNEU, 2011.

Udotova, L. F. *Sotsialna statystyka* [Social statistics]. Kyiv: KNEU, 2002.

"Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy u 2015 rotsi" [Costs and resources of households of Ukraine in 2015]. http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publdomogosp_u.htm